

Dai va SINKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universitetas

VIENKAMIENIAI ASMENVARDŽIAI SU bl. *but-(C)-* IR JŲ KILMĖ

1. Antroponimikos literatūroje minimi lietuvių vienkamieniai vardai¹ su *but-(C)-*² paprastai laikomi dvikamienių asmenvardžių trumpinių kilmės. Tačiau kamieną *but-* ir skirtingas priesagas turinčių lietuvių pavardžių aiškinimai įvairuoja, su trumpiniais siejama tik dažna³ lietuvių pavardė *Bùtkus*, o kitos pavardės su *but-(C)-*⁴ kildinamos iš lietuvių kalbos žodžių arba laikomos skolintomis (žr. LPŽ I 364–370). Dėl LPŽ autorių skirtingai aiškinamų kamieną *but-(C)-* turinčių dažnų lietuvių pavardžių ir kilo noras panagrinti jų kilmę. Svarstant šį klausimą siekiama: 1. apžvelgti bendrus baltų kalbų vienkamienius asmenvardžius su *but-(C)-* ir nusakyti jų kilmę; 2. aptarti visų baltų asmenvardžių su *but-(C)-* kilmės aiškinimus ir pasvarstyti jų problemišumą; 3. šiame kontekste įvertinti lietuvių pavardžių su *but-(C)-* kilmę.

2.0. Iš baltų asmenvardžių rinkinių ir onomastikos darbų matyti, kad vienkamieniai vardai su *but-* būdingi ne vien tik lietuvių, bet ir kitoms baltų – latvių ir prūsų – kalboms. Visose šiose kalbose yra nepriesaginių ir priesaginių asmenvardžių su kamieniu *but-*.

2.1. Bendrais baltų asmenvardžiais su *but-*, užfiksuotais ar minimais istoriniuose XV–XIX a. šaltiniuose⁵, laikytini nepriesaginiai lie. *Buta*⁶ (taip pat *Butas*⁷, *Butis*⁸ ir kt.), la. *Boutte* (Blese 1929, 167), taip pat *Bute* (LAG 343), **Būte*, plg. *būtes upīte* (Endzelīns 1922, 114), **Butts*, plg. *butta kalns* (Plāķis 1936, 170)⁹, ir pr. *Bute* (taip pat *Buthe*, *Butho*, *Butyse*¹⁰; Trautmann 1925, 21–22).

¹ Dėl termino *vienkamienis vardas* žr. Maciejauskienė 1997, 113.

² Šiame straipsnyje aptariami vienkamieniai vardai su dėmenimis *but-*, *butk-* ir *butn-*.

³ Kaip rašo Maciejauskienė (1987, 74), apžvelgusi dažniausias lietuvių pavardes, pvd. *Bùtkus* yra šeštoji pagal dažnumą ir pati dažniausia lietuviškos kilmės pavardė.

⁴ Straipsnyje apsiribota *But-(P)-* (P – priesaga) struktūros trumpinių kilmės asmenvardžiais, siejamais su *But-X-*, *X-but-* ar *Bu-tX* struktūros dvikamieniais vardais. Nuo jų atskirti *Butk-*, *Butn-*, *Butr-*, *Butv-* kamienus turintys asmenvardžiai, atsiradę iš *But-kX-* (pvz., *Bùt-kintas*), *But-nX-* (pvz., *Bùt-noras*), *But-rX-* (pvz., *Bùt-rimas*), *But-vX-* (pvz., *Bùt-vydas*) struktūros dvikamienių vardų.

⁵ Vienkamieniai lietuvių asmenvardžiai su *but-* teikiami iš paskelbtų onomastikos darbų, kuriuose nagrinėjami istoriniai antroponimai su nurodyta tikslia jų metrika. Vienkamieniai latvių asmenvardžiai su *but-* daugiausia rinkti iš Blesės, Plakio, Endzelyno darbų, o prūsų – iš Trautmanno veikalo. Latvių ir prūsų kalbų medžiaga kiek pildyta vietovardžiais, kurie gali būti kildinami iš asmenvardžių su dėmeniu *but-*.

⁶ Dėl jo žr.: Jurkėnas 1966, 44; Maciejauskienė 1991, 39; 1993, 60, ir kt.

⁷ Dėl jo žr.: Zinkevičius 1977, 129; Ramonienė 1987, 61, ir kt.

⁸ Dėl jo žr.: Zinkevičius 1977, 129; Maciejauskienė 1997, 114, ir kt.

⁹ Plāķis (1936, 185) dar mini ir vv. *butte* – gal jo kilmė yra asmenvardinė?

¹⁰ Šis asmenvardis turi pridėtinį galūnės *-e*.

2.2. Baltų kalboms galima suponuoti bendrus vienkamienius asmenvardžius su *but-*, turinčius baltiškos kilmės balsines priesagas *-el-* ir *-il-*. Priesagą *-el-* turi lie. *But-elis* (Palionis 2003, 78; taip pat plg. pvd. *But-el-ėvičius*, *But-el-iaūskas*), la. *Bvtt-ele* (Blése 1929, 167), *butt-ele* (Plāķis 1936, 116; 1939, 328¹¹; taip pat *But-ele*, *But-eļa*, LAG 338, 271), pr. *But-ele* (taip pat ir *Bwt-ele*, *Buth-ele*, Trautmann 1925, 22; dar plg. vv. *Buteliten*, Gerullis 1922, 24). Su priesaga *-il-* yra lie. **But-ilas*, plg. *Butilionis* (Palionis 2003, 78; taip pat plg. pvd. *But-il-ėvičius*), la. *Butt-il* (taip pat ir *But-illie*, Blése 1929, 104, 282; *But-ils*, Siliņš 1990, 88), pr. *But-il* (taip pat ir *But-yle*, *But-ill*, Trautmann 1925, 22).

Iš baltų apeliatyvų analizės aišku, kad su balsine priesaga *-el-* buvo sudaromi visų baltų kalbų vardažodžiai (žr. Endzelīns 1981, 404; Ambrazas 2000, 93–95; PKIG 29). Todėl keltina mintis, kad *but-* turintys asmenvardžiai priesaga *-el-* galėjo būti plėsti baltų bendrystės laiku. Kitaip yra su balsinės priesagos *-il-* apeliatyvais: ši priesaga būdinga tik lietuvių ir prūsų vardažodžiams, o latvių kalboje apeliatyvų su ja lyg ir nėra (žr. Ambrazas 2000, 177–178; PKIG 29). Tačiau dėl egzistuojančių la. avd. *Jat-ill*, *Mant-illie*, *Stent-ile* ir kt. (Endzelīns 1982, 62) galima manyti latvių kalbą tokią priesagą turėjus. Todėl tvirtintina, kad latvių asmenvardžiai su *but-il-* yra archajiški, o priesagos *-il-* vardažodžiai buvę būdingi visiems baltams.

2.3. Lietuvių, latvių ir prūsų kalboms bendri yra asmenvardžiai, turintys dėmenį *butk-*: lie. *Butka*¹², *Butkus*¹³ ir kt., la. *butka* (Plāķis 1939, 251; taip pat *Butka*, LAG 194¹⁴), *butke* (Plāķis 1939, 244¹⁵; *Butkus*, LAG 447) ir pr. *Butko* (Trautmann 1925, 22)¹⁶. Remiantis vietovardžių duomenimis galima teigti, kad gal ir prūsai turėjo asmenvardį su *butk-*, išplėstą balsine priesaga lie. *-ūn-*¹⁷, la., pr. *-un-*: lie. *Butkūnas* (Maciejauskienė 1993, 40; 1997, 120 ir kt.), la. **Butk-uns* (plg. *butkūnas*, *butkūnas sādža*, Endzelīns 1925, 82; *butkuni* jeb „*butkāni*“, Endzelīns 1925,

¹¹ Esu nuoširdžiai dėkinga akademikui Zigmui Zinkevičiui, paskolinusiam čia ir toliau minimą Plakio veikalą.

¹² Dėl jo žr.: Jurkėnas 1966, 45; Maciejauskienė 1997, 119, ir kt.

¹³ Dėl jo žr.: Jurkėnas 1966, 45; Zinkevičius 1977, 129; Maciejauskienė 1991, 25; 1997, 119, ir kt.

¹⁴ Sutampantys lietuvių ir latvių kalbų asmenvardžiai, registruoti LAG, gali būti skolinti iš lietuvių kalbos, todėl vien šiame leidinyje publikuotais asmenvardžiais remtis negalima – tokią mintį per diskusijas dėl la. avd. *Butkus* X baltistų kongrese iškėlė prof. habil. dr. Pēteris Vanagas.

¹⁵ Taip pat plg. la. *butkas māja* (Plāķis 1936, 30; 1939, 234, 263, 407; dar žr. Endzelīns 1925, 14, 27, 77), *butka māja* (Plāķis 1936, 104), *butki māja* (Plāķis 1939, 507; dar žr. Endzelīns 1925, 36, 141), *butka sudmala* (Plāķis 1939, 264), *butka pļava* (Plāķis 1939, 324), *butkas druva* (Endzelīns 1922, 27) ir kt. Dėl vietovardžių su dėmeniu *butk-* žr. Endzelīns 1956, 149.

¹⁶ Trautmannas (1925, 22) avd. *But-ko* teikia šalia avd. *But-eko*, todėl *-k-* galima interpretuoti ir kaip antrinę priesagą, atsiradusią sutraukus balsinę priesagą.

¹⁷ Nelietuvių kalba rašytuose dokumentuose nediferencijuoti lie. *u* ir *ū*, todėl asmenvardžiai su priesaga *-ūn-* buvo rašomi *-un-* ar *pan*.

164; *buttkun* – mājas vārds, žr. Plāķis 1939, 429) ir pr. **Butk-un-*, (?) plg. pr. vv. *Botkuny*, dokumentuose rašomā ir *Buttkuhnen* (Przybytek 1993, 35).

Ar asmenvardžiai su *butk-* buvo būdingi trims baltų kalboms, iš turimų duomenų sunku spręsti dėl prieštaringo prūsų kalbos palikimo. Bendri rytų baltų apeliatyvai su priesaga *-k-* (žr. Endzelīns 1981, 406; Ambrazas 1993, 164 t.) rodo, kad ši priesaginė priesaga būdinga rytų baltų vardažodžiams. Paanalizavus kitus baltų asmenvardžius su *butk-*, išplėstus balsine priesaga lie. *-ūn-*, la., pr. *-un-*,¹⁸ galima teigti, kad vardai su *butk-* buvo būdingi visoms trims baltų kalboms. Ši tikrinių vardu analizė pildo ir baltų apeliatyvų su priesagomis lie. *-ūn-*, la., pr. *-un-* duomenis (žr. Endzelīns 1981, 59; 481; Ambrazas 2000, 158–161) bei tvirčiau remia mintį, kad su lie. *-ūn-*, la., pr. *-un-* buvo sudaromi vardažodžiai visose trijose baltų kalbose.

2.4. Iš pateiktų vienkamienių baltų kalbų asmenvardžių su *but-(C)-* matyti, kad pačios paprasčiausios struktūros – nepriesaginių – šio kamieno asmenvardžių yra lietuvių, latvių ir prūsų kalbose. Taip pat šiose kalbose fiksuota ir *but-(C)-* turinčių asmenvardžių su sutampančiomis priesagomis. Paanalizavus šias priesagas turinčius baltų apeliatyvus aišku, kad apeliatyvų duomenis tikslina ir pildo tikrinių vardu duomenys. Todėl remiantis baltų kalbų apeliatyvais ir kitų kamienų vardais teigtina, kad aptartas kamieno *but-* vardu plėtimas minėtomis balsinėmis priesagomis nėra kiekvienos baltų kalbos atskiras, atsitiktinai sutampantis reiškiny. Keltina mintis, kad *but-* turintys asmenvardžiai balsinėmis priesagomis *-el-*, *-il-*, o vėliau ir lie. *-ūn-*, la., pr. *-un-* buvo plėsti visų baltų. Tokių vienkamienių vardu su *but-*, turinčių balsinės priesagas, archajiškumą remia kitų bendrinių ir tikrinių žodžių tyrėjų darbai.

3.0. Onomastikos literatūroje fiksuota, kad yra vien rytų baltų – lietuvių ir latvių – kalbas siejančių kamieno *but-* asmenvardžių, turinčių sutampančių priesagų.

3.1. Rytų baltų kalbose yra priesaginių vienkamienių asmenvardžių su *but-*, minimų istoriniuose šaltiniuose ir turinčių sutampančias balsines baltiškos kilmės priesagas *-en-*, *-ul-*, lie. *-on-*, la. *-an-*. Istoriniuose šaltiniuose minimi rytų baltų vienkamieniai asmenvardžiai su *but-* turi priesagą *-en-*, pvz.: lie. *But-enis* (Ramonienė 1987, 65 ir kt.)¹⁹, la. *būt-ēns* (Plāķis 1939, 170; plg. *būteniški*, Endzelīns 1925, 61). Su balsine priesaga *-ul-* yra lie. **But-ulis* (plg. *Butulewicz*, Palionis 2003, 78), la. *but-ul* (Plāķis 1939, 446; *But-uls*, LAG 144). Priesagą lie. *-on-*, la. *-an-* turi lie. *But-onis* (Zinkevičius 1977, 129), la. *But-an* (Blese 1929, 327; *But-ānas*, LAG 500, 525; *Būt-ans*, LAG 503, 504)²⁰.

¹⁸ Čia remiamasi minėtu pr. vv. *Botkuny*.

¹⁹ Nelietuvių kalba rašytuose dokumentuose nediferencijuoti lie. *e* ir *é*, todėl asmenvardžius su priesaga *-en-* sunku skirti nuo asmenvardžių su priesaga *-ēn-*.

²⁰ Beje, lietuvių ir latvių kalboms yra bendri asmenvardžiai su *but-*, turintys priesagą *-evič-*, plg. lie. *But-evič* (Jurkėnas 1966, 44; Maciejauskienė 1991, 223 ir kt.) ir la. *But-evic* (LAG 409).

Remiantis sutampančiais vienkamieniais asmenvardžiais, minimais istorijos šaltiniuose, galima tvirtinti, kad rytų baltams bendri buvo kamieno *but-* vardai su priesagomis *-en-* ir *-ul-*. Šią nuomonę remia ir apeliatyvai, kadangi abiejose kalbose yra minėtas priesagas turinčių bendrinių žodžių su *-en-* (žr. Endzelīns 1981, 393–397; Ambrazas 2000, 164–166) ir *-ul-* (žr. Endzelīns 1981, 405; Ambrazas 2000, 96 t.). Pridurtina, kad literatūroje aptariami ir šias priesagas turintys prūsų asmenvardžiai bei apeliatyvai (dėl *-en-* žr. Endzelīns 1981, 393; PKIG 27; dėl *-ul-* žr. Endzelīns 1982, 62 t.; Ambrazas 2000, 96 t.; PKIG 29). Tokie prūsų kalbos duomenys tik patvirtina mintį, kad kamieno *but-* rytų baltų vardai su priesagomis *-en-* ir *-ul-* yra sutapę ne atsitiktinai, o galėję būti bendri ir visiems baltams, tik nėra paliudyti prūsų kalbos faktais (?).

Problemiškesni atrodo bendri vienkamieniai asmenvardžiai su lie. *-on-*, la. *-an-*, kadangi neaiški šios priesagos kilmė, abejotini latvių kalbos apeliatyvų duomenys (dėl to žr. Ambrazas 2000, 164). Tačiau šią priesagą turintys vienkamieniai vardai su *but-* skatina manyti, kad rytų baltams priesaga lie. *-on-*, la. *-an-* buvusi būdinga. Prūsų kalboje asmenvardžių su priesaga *-on-* lyg ir yra buvę, plg. avd. *Bay-one*, *Ding-one*, tačiau šie vediniai nėra patikimi (žr. Trautmann 1925, 169; Ambrazas 2000, 164). Todėl teigtina, kad rytų baltų kalboms vardažodžius su priesaga lie. *-on-*, la. *-an-* galima suponuoti, o prūsų kalboje šios priesagos vediniai yra problemiški.

3.2. Rytų baltų kalbose esama ir asmenvardžių su *butk-*, turinčių sutampančią balsinę priesagą *-in-*. Šią priesagą turi lie. *Butk-inas* (IAK), la. **Butk-iņa*, plg. *butkiņas-kalns* (Endzelīns 1956, 149)²¹.

Rytų baltų kalbose, be asmenvardžių su *butk-*, turinčių sutampančią balsinę priesagą *-in-*, esama ir šios priesagos apeliatyvų, žr.: Endzelīns 1981, 397; 1982, 477; Ambrazas 2000, 106 t. Prūsų kalboje taip pat būta apeliatyvų ir tikrinių vardų su priesaga *-in-*, žr.: Trautmann 1925, 170; Endzelīns 1982, 59. Todėl patikimai galima teigti, kad iš asmenvardžių su *butk-* buvo daromi priesagos *-in-* vediniai, būdingi abiem rytų baltų kalboms.

3.3. Apžvelgus vienkamienius rytų baltų asmenvardžius su dėmenimis *but-* (išplėstus priesagomis *-en-*, *-ul-*) ir *butk-* (išplėstus priesaga *-in-*) matyti, kad vardai su šiomis priesagomis buvo bendri rytų baltams. Šį faktą remia ir apeliatyvų duomenys. Tuo tarpu prūsų kalboje vardų su *but-*, turinčių priesagas *-en-* ir *-ul-*, taip pat su *butk-*, turinčių priesagą *-in-*, nėra išlikusių (?), nors minėtas priesagas turėjo kiti prūsų kalbos vardažodžiai. Taigi prūsų kalba yra trūkstama grandis suponuoti bendrus baltų vienkamie-

²¹ Lietuvių ir latvių kalboms yra bendri asmenvardžiai su *butk-*, fiksuoti istorijos šaltiniuose ir turintys priesagą *-evič-*, plg. lie. *Butk-ievicz* (Maciejauskienė 1991, 81, 108; 1993, 41 ir kt.), la. *butk-evičs* (Plāķis 1939, 311), *Butk-evičs* (LAG 508). Beje, lietuvių ir latvių kalbose yra pavardžių su priesaga *-ovskis*: lie. *Butk-òvskis* (plg. *Butk-áuskas*), la. *Butk-ovskis* (LAG 544).

nius vardus su *but-* ir priesagomis *-en-* ir *-ul-*, taip pat su *butk-* ir *-in-*. Kitaip yra dėl kamieno *but-* vienkamienių asmenvardžių su priesaga lie. *-on-*, la. *-an-*: latvių asmenvardžiai labiau remia mintį, kad ne tik lietuvių, bet latvių kalboje yra asmenvardžių su minėta priesaga.

4.0. Istoriniuose dokumentuose ir vardų rinkiniuose fiksuota ir kitų baltų asmenvardžių, išplėstų priesagomis. Lietuvių kalbos vardų, minimų istoriniuose šaltiniuose, su balsinėmis priesagomis yra gerokai daugiau nei latvių ar prūsų.

4.1. Vien prūsų kalboje yra asmenvardis su *but-*, turintis priesagą *-ek-*, plg. *But-eko* (Trautmann 1925, 22). Rodos, tik lietuvių kalbai būdingi asmenvardžiai: a) su balsinėmis patroniminėmis priesagomis *-ait-* (*But-aitis*, žr.: Zinkevičius 1977, 129; Maciejauskienė 1991, 220), *-én-* (*But-énas*, žr.: Maciejauskienė 1991, 213; Jurkėnas 1995, 101); b) su deminutyvinėmis priesagomis *-ik-* (*But-ikis*, žr.: Jurkėnas 1966, 44; Maciejauskienė 1991, 34), *-uk-* (*But-ukas* IAK), *-ut-* (*But-utis*, žr. Zinkevičius 1977, 129); c) su kitomis priesagomis: *-eik-* (*But-eikis*, žr.: Jurkėnas 1966, 44; Maciejauskienė 1993, 48), *-išk-* (*But-iškis*, žr.: Zinkevičius 1977, 129; Maciejauskienė 1991, 80) ir kt. Turbūt tik latvių kalboje esama asmenvardžių su balsine priesaga *-aiš-* – avd. **Būt-aišis* (plg. *būtaiši*, Plāķis 1939, 418; *butaiši*, Endzelīns 1925, 73). Istorijos šaltiniuose yra ir minimų rytų baltų asmenvardžių su *but-*, turinčių po dvi balsines baltišką kilmės priesagas, plg. lietuvių *-en-ait-* (*But-en-aitis*, žr. Maciejauskienė 1997, 123), *-išk-el-* (*But-isk-elis*, žr. Maciejauskienė 1991, 84), latvių *-ul-an-* (*But-ul-ans*, žr. LAG 540)²² ir kt.

Lietuvių kalbos asmenvardžiai su dėmeniu *butk-*, užfiksuoti istorijos šaltiniuose, turi baltišką kilmės balsines priesagas *-ait-* (*Butk-aitis*, žr.: Jurkėnas 1966, 45; Maciejauskienė 1991, 34), *-el-* (*Butk-elis*, žr.: Zinkevičius 1977, 129; Maciejauskienė 1991, 84), o latvių kalbos – priesagą *-en-* (**Butk-ēnis*, plg. *butkēni*, Endzelīns 1925, 50; *butkēni māja*, Plāķis 1939, 289; plg. ir *butkēnu upīte*, Plāķis 1939, 289, taip pat ir Endzelyno 1956, 149 pateiktus vietovardžius). Yra istoriniuose šaltiniuose fiksuotų lietuvių asmenvardžių su *butk-*, turinčių po dvi balsines baltišką kilmės priesagas, pvz.: *-el-ait-* (*Butk-iel-aitis*, žr. Jurkėnas 1966, 45), *-un-el-* (*Butk-un-elis*, žr. Jurkėnas 1966, 45), *-an-el-* (*Butk-an-elis*, žr.: Maciejauskienė 1977, 165; Zinkevičius 1997, 68)²³ ir kt.

²² Tik istoriniuose šaltiniuose minimi lietuvių asmenvardžiai turi priesagą *-ovič*, plg. *But-ovič* (Jurkėnas 1966, 44; Maciejauskienė 1991, 218 ir kt.). Taip pat yra ir lietuvių asmenvardžių, turinčių prie baltišką kilmės priesagų pridėtas slaviškas, plg. *But-eik-ovič* (Jurkėnas 1966, 44), *But-en-evič* (Būga 1958, 240), *But-in-evič* (Maciejauskienė 1993a, 101) ir kt.

²³ Tik istoriniuose šaltiniuose minimi lietuvių asmenvardžiai turi priesagą *-owicz*, plg. *Butk-owicz* (Maciejauskienė 1991, 182; 1997, 120).

Lietuvių kalbos istoriniuose šaltiniuose taip pat užfiksuota ir asmenvardžių su *butn-* (*Butnius*, žr. Maciejauskienė 1997, 114)²⁴.

4.2. *But-(C)-* turinčių vardų su balsinėmis priesagomis lietuvių kalboje daugiausia yra turbūt todėl, kad jie yra atsiradę vėliau, dažniausiai formuojantis paveldimiems asmenvardžiams. Tokią nuomonę remtų tas faktas, kad didžiąją dalį minėtų *but-(C)-* turinčių vardų sudaro asmenvardžiai su patroniminėmis ir deminutyvinėmis priesagomis. Taip pat vėlesni yra ir asmenvardžiai, turintys po kelias balsines priesagas – jų antroji priesaga visada yra patroniminė arba deminutyvinė.

5. Antroponimikos literatūroje vienkamieniai baltų asmenvardžiai su *but-* paprastai kildinami iš šių dėmenų turinčių dvikamienių vardų. *Trautmannas* (1925, 134 t.), *Salys* (1983, 271, 303), *Zinkevičius* (1977, 129, 229, 237), *Maciejauskienė* (1991, 247; 1997, 114), *Jurkėnas* (1966, 43 t.; 1995, 101), *Ramonienė* (1987, 61, 63), LVKŽ autoriai (104 t.t.), *Smoczyński* (2001, 463, 465) tokius vienkamienius lietuvių ir prūsų asmenvardžius, taip pat jų balsinių priesagų vedinius kildina iš dvikamienių vardų, turinčių pirmąjį kamieną *but-*, plg. *Bùtas* ir *Bùt-rimas*. Su antroju dvikamienio vardo kamieniu *but-* vienkamienius lietuvių ir prūsų asmenvardžius, taip pat jų balsinių priesagų vedinius sieja *Trautmannas* (1925, 134–135), *Salys* (1983, 271), *Zinkevičius* (1977, 129, 229), *Jurkėnas* (1966, 43 t.; 1995, 101), *Maciejauskienė* (1997, 114) ir LVKŽ autoriai (209, 233, 302, 376), plg. *Bùtas* ir *Mìn-butás*. *Salys* (1983, 292), *Jurkėnas* (1966, 42 tt.; 1995, 101), LVKŽ autoriai (104) dar nurodo ir kitą minėtų vienkamienių lietuvių asmenvardžių pamatą – pirmąjį dvikamienio vardo kamieną ir pradžią antrojo, plg. *Bùtas* ir *Bù-tautás*²⁵.

LPŽ autorių nuomonė apie kamieną *but-* turinčių vienkamienių pavardžių kilmę yra visiškai kitokia nei antroponimikos darbuose, nors daugelis minėtų darbų parašyti anksčiau nei pasirodė LPŽ I. Nepriesaginės ir balsinės priesagas turinčios pavardės su *but-* (plg. pvd. *Butà, Bùtà, Bùtas, Bùtè, Buteĩkis, Butėnas, Butàvičius, Bùtinás* ir kt.) siejamos su lie. *bùti, bùtis, bùtas*, nors neatsisakoma nepriesaginių pvd. *Butà, Bùtà, Bùtas* ir balsines priesagas turinčių pvd. *Butàvičius* gretinti, o pvd. *Butàuskas* kildinti iš tokią pačią šaknį turinčių slavų kalbų asmenvardžių ar aiškinti latvių asmenvardžių kontekste, plg. pvd. *Butelēvičius* (žr. LPŽ I 364–367). Kitos balsinės priesagos turinčios pavardės su *but-* (pvz.: *Bùtikas, Butykas, Bùtikis* ir kt.), matyt, dėl jų paplitimo

²⁴ Asmenvardis su *butn-* gali būti išplėstas slaviška balsine priesaga *-evič*, plg. *Butn-iewicz* (*Jurkėnas* 1966, 45).

²⁵ LVKŽ autoriai dar nurodo avd. *Bùtỹs*, kildinamą iš pirmojo (LVKŽ 104, 105, 106), antrojo (LVKŽ 78) ar pirmojo ir pradžios antrojo (LVKŽ 104) dvikamienio asmenvardžio kamienų. Tačiau tyrėjai nemyvoja, kodėl vienkamieniai vardai turi ilgojo vokalizmo kamieną *bùt-*, o jų pamatiniai dvikamieniai vardai – kamieną *but-* su trumpuoju balsiu.

vakarinėje Lietuvos dalyje laikomos vokiečių kilmės (žr. LPŽ I 367), o dar kitų pavardžių (pvz.: *Butaila*, *Butilėvičius*, žr. LPŽ I 364–367) autoriai nekommentuoja.

Taigi antroponimų tyrėjai, išskyrus LPŽ autorius, dėl *but-* turinčių vienkamienių vardų ir jų balsinių priesagų vedinių kilmės sutaria. Tokie asmenvardžiai paprastai yra kildinami iš dvikamienių vardų ir jiems suponuojami trys skirtingi pamatai: pirmasis resp. antrasis ar pirmasis ir pradžia antrojo dvikamienio vardo kamienai. LPŽ autoriai vienkamienių pavardžių, turinčių *but-*, su trumpiniais nesieja, bet kildina iš skirtingų lietuvių kalbos žodžių ar svetimų kalbų asmenvardžių.

6.0. Antroponimikos literatūroje taip pat rašyta, kad trumpinių kilmės lietuvių vardai su kamienu *but-* gali turėti ir priebalsinių priesagų. Kadangi tokie asmenvardžiai dar nėra pakankamai ištirti, skirtingas priebalsines priesagas turinčios pavardės su dėmeniu *but-* aiškinamos įvairiai.

6.1. Otrėbskis (1953, 46), Skardžius (1998, 627), Jurkėnas (1966, 45, 208 t.; 1970, 77 t.), Zinkevičius (1977, 129), Maciejauskienė (1994, 197; 1997, 119) vienkamienius lietuvių asmenvardžius su *but-k*²⁶ interpretuoja kaip atsiradusius iš dvikamienių vardų dalies *but-* ir priebalsinės priesagos *-k-*, plg. *Būt-kus* ir *Būt-ginas*, *Gim-but* ar *Būt-tautas*. LPŽ autoriai taip pat mano, kad priesagą *-k-* turinti dažna pvd. *Būtkus* gali būti siejama ir su trumpiniais. Ją minimi autoriai, remdami Otrėbskio nuomonę, kildina tik iš sudurtinio asmenvardžio su pirmuoju kamienu *but-* ir pavardei pejoratyvinį atspalvį suteikiančio sufikso *-kus*, nuošalyje palikdami kitokios struktūros dvikamienius asmenvardžius (plg. *Gim-but* ar *Būt-tautas*). Žodyno autoriai taip pat teigia, kad kitos pavardės su *butk-* gali būti ir skolintos – tokiomis nurodomos pvd. *Butkà*, *Butkàuskas*, *Butkėvičius* ir *Būtkis* (žr. LPŽ I 367 t.t.).

Skiriasi dažnų lietuvių asmenvardžių su dėmeniu *butk-* aiškinimai. Vardų tyrėjai asmenvardžius su *butk-* paprastai linkę kildinti iš dvikamienių vardų. LPŽ autorių pozicija dėl vienkamienių pavardžių su *butk-* yra kitokia – matyt, dėl pavardžių turimų slaviškos kilmės priesagų (gal todėl LPŽ autorių jos yra laikomos skolintomis iš slavų kalbų?). Rodos, kad čia problemiška laikyti skolintomis ir pvd. *Butkà*, *Būtkis*, kurios nuo pvd. *Būtkus* skiriasi tik galūne.

6.2. Vienkamieniai lietuvių vardai su *but-* gali turėti ir priebalsinę priesagą *-n-* – taip teigia Jurkėnas (1966, 219). LPŽ retos pavardės su *butn-* yra aiškinamos kitaip: jos yra laikomos kontaminacinėmis lytimis iš lie. *Būknis* ir pavardžių su *but-* (žr. LPŽ I 370). Nuorodų, kad pavardės su *butn-* gali būti siejamos su trumpiniais, LPŽ taip pat nėra pateikta. Sulyginus lietuvių asmenvardžių ir pavardžių su *butn-* kilmės aiškinimus matyti, kad antroponimikos literatūroje jie varijuoja.

²⁶ Leskienas (1909, 332; 1911, 391) mini avd. *Butkunas*, kurį klaidingai interpretuoja kaip dvikamienį vardą su antruoju kamienu *kun-*.

6.3. Aptartas priebalsines priesagas *-k-*, *-n-* turinčių lietuvių vardų kilmė yra problemiška, nes šiuos asmenvardžius sunku diferencijuoti nuo trumpinių, atsiradusių iš dvikamienių vardų su pirmuoju kamieniu *but-* ir turinčių su priesaga sutampančiu priebalsiu prasidedantį antrąjį kamieną (dar žr. 4 išnaša). Apie taip interpretuotinus asmenvardžius su *but-k-* (plg. *Bùtkus* ir *Bùt-kantas* ar *Bùt-minas*) yra rašiusi ir Maciejauskienė (1997, 118)²⁷. Vienkamieniai vardai su *but-n-* taip pat gali būti aiškinami ir kaip atsiradę iš pirmojo dvikamienio vardo kamieno ir pradžios antrojo (plg. *Bùtnius* ir *Bùt-noras*)²⁸, ir kaip priebalsinės priesagos *-n-* vediniai (plg. *Bùt-nius* ir *Bùt-minas*). Tačiau kriterijų, kaip diferencijuoti šiuos asmenvardžius, literatūroje kol kas nėra išsamiai aptarta.

6.4. Kadangi onomastikos literatūroje nedaug rašyta apie lietuvių asmenvardžius su *but-*, turinčius priebalsines priesagas, todėl tokie vardai vertinami kitaip nei nepriesaginiai ar balsines priesagas turintys šio kamieno asmenvardžiai. Kai kurie tyrėjai paprastai nurodo, kad kamieno *but-* lietuvių vardai turi ir priebalsinę priesagą *-k-*, bet vardai su priesaga *-n-* yra tyrimų nuošalyje. Vardai su priesagomis *-k-*, *-n-* atrodo problemiški ne vien todėl, kad yra per mažai tirti, bet ir todėl, kad asmenvardžiai su dėmenimis *but-k-*, *but-n-* yra sunkiai diferencijuojami nuo trumpinių kilmės vardų, atsiradusių iš pirmojo dvikamienių asmenvardžių kamieno ir pradžios antrojo.

Panagrinėjus asmenvardžius aišku, kad kamieno *but-* pavardės su nepriesaginėmis ir balsinėmis priesagomis LPŽ autoriai vertina kitaip nei šį kamieną turinčias pavardes su priebalsinėmis priesagomis. Tik pavardės su dėmeniu *but-k-* yra siejamos su dvikamienių vardų trumpiniais, o su *but-n-* – laikomos kitokios kilmės (žr. LPŽ I 364–370). Turint prieš akis kitų mokslininkų darbus, rodos, galima kamieno *but-* pavardėms su priebalsinėmis priesagomis suponuoti tuos pačius pamatus kaip ir kitoms šio kamieno pavardėms. Todėl LPŽ autorių pozicija dėl vienkamienių lietuvių pavardžių su *but-* atrodo nepriimtina: požiūris nėra sistemiškas, nepaisoma kitų tyrėjų darbų; greičiausiai todėl pavardžių kilmės aiškinimai ir įvairuoja.

7. Iš vienkamienių baltų kalbų vardų su *but-(C)-* analizės matyti, kad šie asmenvardžiai lietuvių kalboje reprezentuojami gausiausiai. Visų baltų kalbų asmenvardžių su dėmeniu *but-(C)-* kilmė greičiausiai yra tokia pati.

Ši teiginį patvirtina latvių ir prūsų kalbos, kuriose taip pat yra *but-* turinčių dvikamienių asmenvardžių. Su pirmuoju kamieniu *but-* (lie. *Bùt-noras*, *Bùt-vydas* ir kt.) minėtini la. avd. *But-rims* (LAG 535), *but-nar* (Plāķis 1936, 156), *Bùt-nāris* (LAG 451) (plg. vv. *Būtnāri*, Endzelīns 1925, 101 ir kt.), pr. avd. *But-i-gede*, *But-i-labes* (*But-i-labs*), *But-rymme* (dėl visų jų žr. Trautmann 1925, 22). Antrąjį kamieną *but-*

²⁷ Vienkamieniai vardai su *but-k-* (kaip ir su *but-*) yra vadinami ir kitokios kilmės lietuviškais (Maciejauskienė 1975, 146) ar lietuviškos kilmės (Maciejauskienė 1993, 60) asmenvardžiais.

²⁸ Taip šį asmenvardį aiškina Maciejauskienė (1997, 114) ir tikslina lie. pvd. *Bùtnius* kilmę.

(ir *būt-*) – plg. lie. *Gēd-butās, Nār-butās* ir kt. – turi la. avd. *Kay-budt* (ir *Kay-budte*, B l e s e 1929, 109), *Mas-but* (B l e s e 1929, 297), *Nar-butis* (LAG 270), *Nor-būts* (LAG 451), *Ste-but* (B l e s e 1929, 313) ir kt., pr. avd. *Ar-bute, Darge-bute, Gede-buth, Twir-bute, Wayne-but* ir kt. (dėl jų žr. T r a u t m a n n 1925, 13, 22, 30, 111, 113). Šie pateikti pavyzdžiai įrodo, kad dvikamienių vardų su *but-* buvo latvių ir prūsų kalbose. Tuo remiantis anksčiau minėtus latvių ir prūsų vienkamienius vardus su *but-(C)-* galima sieti su *but-* turinčiais dvikamieniais asmenvardžiais ir teigti, kad šių kalbų vienkamieniai vardai su *but-(C)-* yra dvikamienių asmenvardžių trumpinių kilmės.

Remiantis latvių ir prūsų dvikamieniais asmenvardžiais dar galima kelti ir kitokią mintį: dėl to, kad minėtose kalbose yra daugiau antrąjį kamieną *but-* turinčių dvikamienių vardų, vienkamieniai vardai su *but-* dažniau sietini su antruoju dvikamienių vardų kamieniu. Lietuvių kalboje taip pat daugiau yra dvikamienių asmenvardžių su antruoju kamieniu *but-* (dėl to žr. LPŽ I 365), tik čia yra fiksuota dvikamienių asmenvardžių, turinčių pirmąjį kamieną *bu-* ir priebalsiu *-t* prasidedantį antrąjį kamieną (plg. *Bū-tautas*). Tuo lietuvių kalbos dvikamieniai vardai skiriasi nuo kitų baltų kalbų.

8.0. Latvių ir prūsų kalbų faktai tvirtina mintį, kad vienkamieniai šių kalbų asmenvardžiai su *but-(C)-* yra atsiradę iš dvikamienių vardų. Turint omenyje anksčiau minėtus faktus – tyrėjai (žr. nurodytus Skardžiaus, Jurkėno, Zinkevičiaus, Maciejauskienės ir kt. darbus) *but-(C)-* turinčius lietuvių vienkamienius asmenvardžius kildina iš dvikamienių vardų – tokia bendra kilmė suponuota ir *but-(C)-* turinčioms lietuvių pavardėms. Manoma, kad trumpiniai ir jų priesagų vediniai, nuo seno funkcionuojantys kalbos sistemoje, iš jos niekur nedingo, bet praradę ryšį su dvikamieniais asmenvardžiais pamažu buvo įtraukti į paveldimų asmenvardžių sistemą, išplėsti įvairiomis priesagomis ir taip tapo lietuvių pavardėmis. Rodos, kad kitaip pavardžių su *but-(C)-* paaiškinti negalima, nes tada neišvengiamai kyla daugybė klausimų, pvz.: kur ir kodėl dingo trumpiniai su kamieniu *but-(C)-*, kodėl iš lietuvių apeliatyvų ėmė formuotis pravardiniai asmenvardžiai ir t. t. Iš tikrųjų pavardėse išlikę dvikamienių vardų trumpiniai yra natūrali senosios vardų sistemos (dvikamieniai vardai, trumpiniai, jų vediniai, apeliatyvinės kilmės vardai) tąša. Įvairiais laikotarpiais varijavo trumpinių kilmės asmenvardžių priesagos: prie kamieno *but-*, kartais išplėsto priesagomis, dokumentuose buvo dedamos patroniminės ar deminutyvinės, taip pat jos buvo keičiamos slaviškomis arba kamienas paliekamas visai be priesagų (apie šiuos procesus žr. M a c i e j a u s k i e n ė 1991, 151–169; 179–214).

8.1. Todėl manoma, kad didžiosios dalies vienkamienių lietuvių pavardžių su kamieniu *but-(C)-* pamatas yra ne tik nepriesaginiai ir balsinės priesagos turintys asmenvardžiai, bet ir trumpinių kilmės vardai su *but-*, turintys priebalsines priesagas. Toliau buvo bandyta atskirti vardų pamatus ir nustatyti, iš kurio dvikamienio asmenvardžio

kamieno trumpinių kilmės pavardės su *but-(C)*- yra atsiradusios. Mintį, kad vienkamienės pavardės yra kildintinos iš *but-(C)*- turinčių dvikamienių asmenvardžių trumpinių ir jų priesagų vedinių, aiškiai patvirtina sutampanti dvikamienių ir vienkamienių vardų su *but-* lokalizacija. Remiantis šiais dvikamieniais ir trumpinių kilmės vardų tiksliais arealiniais sutapimais buvo pastebėta, kad nepriesaginėms ir balsines priesagas turinčioms trumpinių kilmės pavardėms su kamieniu *but-* dažniausias pamatas yra antrasis dvikamienio asmenvardžio kamienas (107 atvejai): pvz., *Bùtas* Čk ir *Tvìr-butás* Čk, *Butà* Trk ir *Ei-bùtis* Trk, *But-eikà* Bsg ir *Nár-butás* Bsg, *But-ēnis* Skdv ir *Nór-butás* Skdv, *But-aitis* Klp ir *Sei-bùtis* Klp, *But-áuskas* Kbr ir *Nar-bùtis* Kbr ir kt. Daugiau nei penkis kartus retesnis pamatas yra pirmasis dvikamienio asmenvardžio kamienas (18 atvejų): pvz., *Butà* Žd ir *But-nōrius* Žd, *But-eīkis* Žmt ir *Bùt-rimas* Žmt ir kt. Pirmasis dvikamienio asmenvardžio kamienas ir pradžia antrojo (pamatas ypač būdingas šneka-mojoje kalboje funkcionuojantiems dvikamienių asmenvardžių trumpiniams – žr. *S i n - k e v i č i ū t ė* 2003, 115–131), yra retas (2 atvejai): pvz., *But-āvičius* Pbr ir *Bù-tautas*, plg. *Butautā* k. Pbr (*B ū g a* 1958, 261) ir kt.

Tas pats pamatas – antrasis dvikamienio asmenvardžio kamienas – yra būdingas ir trumpinių kilmės pavardėms, atsiradusioms iš asmenvardžių su *but-(C)*- (283 atvejai): pvz.: *Bùt-kus* Akm ir *Nór-butás* Akm, *Bùt-kus* Jsv ir *Dár-butás* Jsv, *Bùt-kus* Kdn ir *Nár-butás* Kdn, *But-k-ēvičius* Dr ir *Nár-butás* Dr, *But-k-ēvičius* Vad ir *Nár-butás* Vad ir kt. Daugiau nei penkis kartus retesnės kamieno *but-* pavardės su priebalsinėmis priesagomis, turinčios pamatą – pirmąjį dvikamienio asmenvardžio kamieną (49 atvejai): pvz., *Bùt-kus* Rdn ir *But-nōrius* Rdn, *But-k-ēvičius* Alv ir *Bùt-rimas* Alv ir kt. Itin retos yra pavardės su priebalsinėmis priesagomis, atsiradusios iš dvikamienių asmenvardžių, kurių pamatas – pirmasis dvikamienio asmenvardžio kamienas ir pradžia antrojo (2 atvejai): pvz., *Bùt-kus* Žg ir *Bu-taūtis* Žg ir kt.

Vertinant aptartų lietuvių pavardžių su kamieniu *but-(C)*- paplitimą (iš viso 430 pavardžių) matyti, kad daugiausia jų yra žemaičių (146 pavardės) ir rytų aukštaičių (134 pavardės) arealuose, o mažiau – vakarų ir pietų aukštaičių arealuose (114 ir 33 pavardės). Dėl to galima teigti, kad vienkamienės pavardės su *but-(C)*- yra paplitusios po visą Lietuvą.

8.2. Šios sutampančios vienkamienės ir dvikamienės lietuvių pavardės su dėmeniu *but-(C)*- remia vienkamienių vardų kilmę iš dvikamienių asmenvardžių. Taip pat matyti, kad trumpinių kilmės lietuvių pavardės su *but-(C)*- turi vyraujantį pamatą – antrąjį dvikamienio asmenvardžio kamieną. Šis pamatas būdingas visoms trumpinių kilmės kamieno *but-(C)*- pavardėms. Dėl šio fakto argumentuotai galima prieštarauti LPŽ autorių remiamai Otrėbskio nuomonei dėl lie. *Bùtkus* kilmės, taip pat kitiems lietuvių pavardžių kilmės aiškinimams, kadangi tose pačiose vietovėse, kaip ir trumpinių kilmės pavar-

dės, egzistuojančių ar egzistavusių dvikamienių asmenvardžių struktūra rodo kitą dalyką: dažnesnis pamatas yra antrasis dvikamienio asmenvardžio kamienas. Kiti pamatai – pirmasis dvikamienio asmenvardžio kamienas, ypač pirmasis dvikamienio asmenvardžio kamienas ir pradžia antrojo yra gerokai retesni.

8.3. Dažniausias trumpinių kilmės pavardžių su *but-(C)-* pamatas – antrasis dvikamienio asmenvardžio kamienas – yra būdingas ir kitoms trumpinių kilmės lietuvių pavardėms. Trumpinių kilmės pavardės (turinčios ir neturinčios priebalsinių priesagų) dažniausiai yra atsiradusios iš antrojo dvikamienio asmenvardžio kamieno (dėl to žr. *Sinkevičiūtė* 2004, 127 t.t.). Visų lietuvių trumpinių kilmės pavardžių faktai rodo, kad trumpinių kilmės pavardės su priebalsinėmis priesagomis, atsiradusios iš antrojo dvikamienio asmenvardžio kamieno, yra dažnesnės nei be jų: tokia tendencija būdinga visoms trumpinių kilmės pavardėms ir šį faktą iliustruoja pavardės su *but-(C)-*.

9. Straipsnyje taip pat stengiamasi įvertinti ir *but-(C)-* turinčių vienkamienių lietuvių pavardžių sąsajas su slavų kalbų asmenvardžiais: keliamas klausimas, ar iš tikrųjų slavų kalbų asmenvardžiai su *but-(C)-* gali būti skolinti į lietuvių kalbą, kaip mano LPŽ autoriai. Kad šis teiginys nėra teisingas, kaip minėta, pirmiausia rodo vienkamienių ir dvikamienių asmenvardžių su *but-* arealiniai sutapimai. Tose vietovėse, kur nuo seno egzistuoja dvikamieniai vardai su dėmeniu *but-*, vienkamieniai asmenvardžiai yra dvikamienių vardų trumpinių kilmės.

Iš slavų vardyno rinkinių matyti, kad asmenvardžių su *but-(C)-* yra minima LPŽ autorių nurodomuose darbuose. Tačiau ten pateikta asmenvardžių su *but-(C)-* medžiaga nėra vienoda. Daugiau ją panagrinėjus matyti, kad kai kuriuose slavų vardyno rinkiniuose (pvz., *Tupikovo* 1903, 73 žodyne) teikiama ir asmenvardžių iš Lietuvos²⁹. Nepamirštant fakto, kad vardyne užkonservuojama nemažai archajiškų kalbos reiškinių taip pat galima teigti, kad istorinėse baltų žemėse (lenkų, baltarusių ir ukrainiečių teritorijose) minimus asmenvardžius su *but-(C)-* galima kartais laikyti ir senosios baltų asmenvardžių sistemos liekanomis – dvikamienių asmenvardžių trumpiniais. Kita vertus, kai kurie slavų kalbų asmenvardžiai su aptariamuoju baltų kalbų trumpinių kilmės *but-(C)-* gali būti visai ir nesusiję, tačiau paraleliai susiformavę slavų kalbose. Tokia mintis, kuriai galima tik pritarti, dėl šių asmenvardžių yra iškelta *Jurkėno* (2003, 144).

Akcentuotina, kad visos vienkamienės lietuvių pavardės su kamieniu *but-(C)-* vertintinos kaip savos antroponimų sistemos elementai, kildintini iš dvikamienių vardų. Todėl visos vienkamienės pavardės su *but-(C)-* sietinos ne su lietuvių kalbos žodžiais, turinčiais šaknį *but-*, ne su kaimyninių slavų kalbų asmenvardžių atitikmenimis, bet gretintinos su savos vardų sistemos elementais – dėmenį *but-* turinčiais dvikamieniais asmenvardžiais ir iš jų yra kildintinos.

²⁹ *Zinkevičius* (2005, 41) yra pastebėjęs, kad į *Taszyckio* žodyną (SSNO) yra įtrauktų ir Lietuvoje (net Vilniuje) gyvenusių lietuvių vardų.

10. Apibendrinant vienkamienių baltų asmenvardžių su *but-(C)-* analizę galima teigti:
1. Bendrais vienkamieniais baltų vardais laikytini nepriesaginiai asmenvardžiai su *but-* ir priesaginiai su bl. *but-el-*, *but-il-*, *but-k-*, lie. *butk-ūn-*, la., pr. *butk-un-* asmenvardžiai. Bendri vienkamieniai rytų baltų vardai yra asmenvardžiai su *but-en-*, *but-ul-* ir *butk-in-*. Kiti kamieną *but-(C)-* turintys vardai yra atsiradę atskirose baltų kalbose (daugiausia yra lietuvių kalboje).
 2. Dėmenį *but-(C)-* turinčius asmenvardžius, rodos, patikimiausia kildinti iš trumpinių, kurių pamatai – dvikamienių asmenvardžių kamienai. Visoms trimis baltų kalboms bendri trumpinių su *but-(C)-* pamatai yra *but-* turintys pirmasis ir antrasis dvikamienių asmenvardžių kamienai.
 3. Žiūrint į vienkamienius asmenvardžius kaip į sudėtinės senosios vardų sistemos dalį lietuvių pavardėms su dėmeniu *but-*, turinčioms balsinių ir priebalsinių priesagų, suponuoti trys antroponimikos literatūroje nurodyti skirtingi pamatai: pirmasis resp. antrasis ar pirmasis ir pradžia antrojo dvikamienio vardo kamienai. Patikrinus lokalizacijomis sutampančius dvikamienius vardus ir su jais sietinus trumpinius buvo pastebėta, kad dažniausias *but-(C)-* turinčių pavardžių pamatas yra antrasis dvikamienio asmenvardžio kamienas. Tokia tendencija yra būdinga ir kitoms lietuvių trumpinių kilmės pavardėms.

DIE EINSTÄMMIGEN NAMEN MIT bl. *but-(C)-* UND IHRER HERKUNFT

Zusammenfassung

In diesem Aufsatz wird die Herkunft der baltischen einstämmigen Namen mit *but-(C)-* untersucht. Bei der Untersuchung klärte sich drei Arten der einstämmigen Namen mit *but-(C)-*: 1. gemeine baltische Namen mit *but-el-*, *but-il-*, *but-k-*, lit. *butk-ūn-*, la., pr. *butk-un-*; 2. gemeine ostbaltische Namen mit *but-en-*, *but-ul-* ir *butk-in-*; 3. einzelne litauische, lettische und preußische Namen mit *but-*. Die baltischen einstämmigen Namen mit *but-(C)-* sind die hypkoristischen Formen der zusammengesetzten Namen mit dem Stamm *but-*. Diesen Stamm habende einstämmige litauische Familiennamen sind die hypkoristischen Formen auch, die am häufigsten aus dem zweiten Stamm der zusammengesetzten Namen gebildet sind.

LITERATŪRA

- Ambrasas S., 1993, Daiktavardžių darybos raida, Vilnius.
Ambrasas S., 2000, Daiktavardžių darybos raida, II, Vilnius.
Blese E., 1929, Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas, Rīga.
Būga K., 1958, Rinktiniai raštai, I, Vilnius.

- Endzelīns J., 1922, Latvijas vietu vārdi, I. Vidzemes vārdi, Rīga.
- Endzelīns J., 1925, Latvijas vietu vārdi, II. Kurzemes un Latgales vārdi, Rīga.
- Endzelīns J., 1956, Latvijas PSR vietvārdi, I 1 (A–J), Rīga.
- Endzelīns J., 1981, Darbu izlase, IV 1, Rīga.
- Endzelīns J., 1982, Darbu izlase, IV 2, Rīga.
- Gerullis G., 1922, Die altpreußischen Ortsnamen, Berlin etc.
- IAK – Istorinė asmenvardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.
- Jurkėnas 1966 – Ю. Юркенас, Древние сложные имена в письменных памятниках Великого княжества Литовского (disertacijos rankraštis), Vilnius.
- Jurkėnas 1970 – Ю. Юркенас, Гипокористики с формантом -к- в системе древних антропонимов, – Tarpmokyklinės mokslinės-metodinės konferencijos, skirtos V. Lenino 100-osioms gimimo metinėms, pranešimų medžiaga, 76–79.
- Jurkėnas 1995 – Ю. Юркенас, Когнитивные аспекты антропонимии, – Slavistica Vilnensis, 97–107.
- Jurkėnas 2003 – Ю. Юркенас, Основы балтийской и славянской антропонимики, Vilnius.
- Leskien A., 1909, Litauische Personennamen, – Indogermanische Forschungen, XXVI, 325–352.
- Leskien A., 1911, Zu den litauischen Personennamen, – Indogermanische Forschungen, XXVIII, 390–396.
- LAG – Lauksaimnieku un citu zemes īpašnieku adresu grāmata, Rīga, 1931.
- LPŽ I – Lietuvių pavardžių žodynas, I, Vilnius, 1985.
- LVKŽ – Kuzavinis K., B. Savukynas, Lietuvių vardų kilmės žodynas, 1994, Vilnius.
- Otrębski J., 1953, Randbemerkingen zu dem Werk von Pranas Skardžius Lietuvių kalbos žodžių daryba, Vilnius, 1943, S. 768 – Lingua Posnaniensis, IV, 31–59.
- Maciejauskienė V., 1975, Lietuvių pavardžių formavimasis XVI a. II pusėje. – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 3(52), 143–152.
- Maciejauskienė V., 1977, Lietuvių asmenvardžių priesagų paplitimas XVII a., – Lietuvių kalbotyros klausimai (Lietuvių arealinės lingvistikos klausimai), XVII, 159–168.
- Maciejauskienė V., 1987, Dažniausios lietuvių pavardės, – Kalbos kultūra, 52, 70–75.
- Maciejauskienė V., 1991, Lietuvių pavardžių susidarymas, Vilnius.
- Maciejauskienė V., 1993, Kriaunų parapijos XVII–XVIII a. asmenvardžiai, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Baltų onomastikos tyrinėjimai), XXXII, 34–99.
- Maciejauskienė V., 1993a, Lietuvių įvardijimas XIX a. pirmojoje pusėje, – Lietuvių kalbotyros klausimai (Baltų onomastikos tyrinėjimai), XXXII, 100–113.
- Maciejauskienė V., 1994, Dėl kai kurių pavardžių lyčių bei jų etimologijų, – Baltistica, XXIX (2), 195–206.
- Maciejauskienė V., 1997, Vienkamieniai lietuviškos kilmės vardai XVI amžiuje, – Darbai ir dienos, IV (13), 112–134.
- Palionis J., 2003, XVII a. Punios parapijos asmenvardžiai ir vietovardžiai, Vilnius.
- PKIG – V. Mažiulis, Prūsų kalbos istorinė gramatika, Vilnius, 2004.
- Plāķis J., 1936, Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi, I. Kurzemes vārdi (Latvijas Universitātes Raksti, Filol. un filoz. fak. sēr., IV 1).
- Plāķis J., 1939, Latvijas vietu vārdi un latviešu pavārdi, II. Zemgales vārdi (Latvijas Universitātes Raksti, Filol. un filoz. fak. sēr., V 5).
- Przybytek R., 1993, Ortsnamen baltischer Herkunft im südlichen Teil Ostpreußens (Nazwy miejscowe pochodzenia bałtyckiego w południowej części Prus Wschodnich), Stuttgart.
- Ramonienė 1987, – М. Рамонене, Литовские фамилии конца XVIII в. (disertacijos rankraštis), Vilnius.
- Salyš A., 1983, Raštai, II, Roma.

- Siliņš K., 1990, Latviešu personvārdu vārdnīca, Rīga.
- Sinkevičiūtė D., 2003, Lietuvių dvikamienių vardų trumpinimo tendencijos šnekamojoje kalboje, – *Baltistica*, XXVII (2), 2002, 317–341.
- Sinkevičiūtė D., 2004, Senųjų dvikamienių asmenvardžių trumpinių struktūra (disertacijos rankraštis), Vilnius.
- Skardžius P., 1998, Rinktiniai raštai, IV, Vilnius.
- Smoczyński W., 2001, Les noms de famille polonais d'origine lituanienne, – *Język litewski w perspektywie porównawczej*, Kraków, 461–468.
- Trautmann R., 1925, *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen.
- Тупиков 1903 – Н. М. Тупиков, *Словарь древне-русскихъ личныхъ собственныхъ именъ*, С.-Петербургъ.
- Zinkevičius Z., 1977, Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje, Vilnius.
- Zinkevičius Z., 2005, *Krikščionybės ištakos Lietuvoje*, Vilnius.

Daiva SINKEVIČIŪTĖ

Baltistikos ir bendrosios kalbotyros katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto 5

LT-01513 Vilnius

Lietuva

[daiva.sinkeviciute@ff.vu.lt]